

УДК 339.924: 331.556.4

ТРУДОМІГРАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇН

Гуменюк І.П.

В статті на основі аналізу розподілу світового ВВП та трендів розвитку нового світового економічного порядку, робляться припущення щодо потреби країн ОЕСР в іноземній робочій силі лише найвищого гатунку. Що в майбутньому слугуватиме основою їхнього науково-технічного домінування в світі

Постановка проблеми. Нині світова економіка трансформується під впливо тектонічних зрушень, які розпочалися в сімдесятих роках минулого століття, коли світ почав виходити з епохи індустріалізації. За індустріального типу розвитку значна частина економічного зростання досягалася через промислове використання великого об'єму дешевих мінеральних ресурсів. Динамічне зростання національних економік КНР та Індії, які розвиваються завдяки дешевій робочій силі прискорило міру вичерпання покладів корисних копалин, викликавши стрімке здорожчення вуглеводнів та інших мінеральних ресурсів.

В результаті пропорції, які склалися у світовій економіці з часів промислового перевороту, стали зазнавати змін. Розвинені економіки через труднощі оптимізації витрат розпочали даунсайзінг, виводячи традиційні галузі до праценадлишкових країн, що розвиваються. Змінюється структура світової економіки загалом, центр ваги переміщається на інновації і наукові результати, що стають головними чинниками економічного розвитку. Поглиблення міжнародного розподілу праці викликало потребу постративного розшарування країн світу за спеціалізацією виду економічної діяльності, між якими встановлюються стійкі трудові міграційні потоки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Питаннями нерівномірності світового економічного розвитку займалися ряд авторитетних іноземних та вітчизняних вчених-економістів, зокрема П.Друкер, Е.Райнерт, Е.Тофлер, Н.Іванов, С.Кара-Мурза, О.Некlesa, Е.Ясін, О.Амоша, Б.Буркінський, А.Гальчинський, М.Долішній, В.Куриляк, Е.Лібанова, Ю.Пахомов, Я.Столярчук та Ін. Швидкість змін, яких зазнає структура світової економіки нині безпрецедентна та потребує постійного моніторингу з різних аспектів її функціонування. У міграційній сфері розвинуті держави переходять від політики «відкритих дверей» до селективного відбору висококваліфікованих працівників, шукаючи підстав обмеження імміграційного тиску на власну соціогуманітарну сферу.

Постановка завдання Метою написання даної статті є розкриття сутності, стану та проблем міжнародної трудової міграції в

економічно розвинутих країнах в умовах тектонічних зсувів світової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження Розрив між бідними і багатими країнами нині досяг рекордної величини і продовжує зростати. Незважаючи на величезні грошові вливання, здійснені протягом декад розвитку з початку 1970-х рр., незважаючи на трильйони доларів, затрачених на допомогу бідним країнам, ситуація залишається - не вирішується. Половина населення планети живе на дохід менше 2 дол. в день, у деяких країнах максимальний рівень реальної заробітної плати був зафіксований ще в 1970-і роки. Згідно оцінкам експертів, в 1750 р. розрив між найбагатшими і найбіднішими країнами виражався відношенням 2:1 й відтоді почав драматично збільшуватися [10].

Чинники СОТ, провідної міжнародної економічної організації членами якої є 156 країн між якими вкладається 96% міжнародних торговельних угод, переконують світову спільноту, що аграрні країни залишаються бідними, через захист індустріальними економіками свого сільського господарства. На вирішення проблеми послаблення протекціонізму в сільському господарстві був покликаний Дохійський раунд переговорів про лібералізацію міжнародної торгівлі, який розпочався в 2001 р. Планувалося, що він завершиться новою серією знижок бар'єрів на торгівлю всіма видами товарів та послуг між членами організації. Однак процес був призупинений через суперечки з питання підтримки сільгоспвиробників (імпортні мита, розмір держсубсидій). Таким чином, масовано культивується переконання, що припинивши отримувати державні субсидії сільгоспвиробники розвинених країн втрачатимуть конкурентоздатність, і аграрні країни, які мають відносну перевагу в сільському господарстві, зможуть її реалізувати в умовах чесної конкуренції.

Національний та іноземний бізнес в країнах, що розвиваються можуть підняти ефективність сільського господарства, лише імпортувавши техніку з країн Заходу. Проте, Д.Юм ще у XVIII ст. переконував, що найкращий спосіб підвищити ефективність сільського господарства полягає в розвитку оброблювальної промисловості. З позиції промисловця Г.Форд був вражений неефективним використанням трудових ресурсів у сільському господарстві, він писав: «Яка трата часу і робочої сили для робітника, який протягом годин і днів плентається за плугом, тоді як трактор зробив би за той же час шестикратне більше. Немає нічого дивного в тому, що середній селянин, який важко працюючи все робить власноруч, ледве може прогодуватися, а сільськогосподарські продукти ніколи не потрапляють на ринок в достатній кількості й за низькою ціною, як те мало би бути» [15].

До 1914 р. в сільському господарстві Великобританії технічні методи обробки землі були майже невідомі. Невеликі площі селянських господарств не виправдовували закупівлю дорогих сільськогосподарських машин а найголовніше було те, що завжди можна було за помірну платню найняти необхідну кількість сезонних робітників. Проте, вступ Британської

Імперії у першу Світову війну, спричинив дефіцит робочої сили і лише використання тракторів «Фордсон» дозволило країні впоратися з продовольчою кризою, яка виникла внаслідок методичного винищення продовольчих конвоїв з колоній німецькими субмаринами.

Для Г.Форда ідея створення трактора передувала ідеї створення автомобіля. Проте, високі споживчі запити на «екіпаж без коня» змусили його відкласти виробництво тракторів до налагодження масового випуску автомобілів. Коли застосування автомобіля у сільській місцевості глибоко увійшло у свідомість фермерів, дійшла черга до трактора. Тобто, використання нових технологій в аграрній сфері мусило подолати доволі сильний психологічний бар'єр найконсервативнішої спільноти - селян.

Для бідних країн розвиток національної економіки важливіше допомоги, оскільки розвиток відповідає інтересам бідних більшою мірою за пасивне отримання грошових переказів, які в підсумку призводять країни, що розвиваються до прихованої форми колоніальної залежності. Багаті країни накопичували активи впродовж століть в умовах протекціоналізму та захисту національних таємниць до яких Ітередусім належали технологічні прориви. Всі розвинені країни свого часу емулювали галузеву структуру економіки багатших країн, розвиваючи насамперед сфери, де був сконцентрований технологічний прогрес. В такий спосіб вони створювали ренту, яка поширювалася на всіх економічних агентів: підприємці отримували вищі прибутки, робітників - вищі зарплати, а уряд - більший бюджет через зростання податкових надходжень. О.І.Некlesa вважає, що нова світова еліта зосереджує свою діяльність на тотальній фінансово-правовій регуляції глобальної економіки з метою створення стійкої системи геоекономічних рентних платежів, масштабного перерозподілу ресурсів та світового доходу як основного джерела системного прибутку (наддоходів) [9].

Вчений акцентує увагу на власній версії розвитку глобальної економіки згідно якої в системі світової економіки формується метаінфраструктура. За аналогією з фіскальними механізмами перерозподілу доходів між групами населення та господарюючими суб'єктами, О.І.Некlesa переконаний, що в глобальній економіці відбувається перерозподіл валового світового доходу між геоекономічними суб'єктами, які міцно пов'язані з певними видами діяльності: видобутком енергетичних ресурсів, високими технологіями, виробництвом товарів широкого вжитку, інформаційними та фінансовими послугами. Проте роль та значення цих видів діяльності в процесі глобалізації не еквівалентна. Переважно на основі інформаційних та фінансових послуг формується глобальна інфраструктура, яка сприятлива для економічних суб'єктів-монополістів. Що узгоджується із припущенням Е.Райнерта стосовно видів економічної діяльності, які створюють умови недосконалої конкуренції. Фундаментом метаінфраструктури стало не виробництво, а розподіл і перерозподіл ресурсів, доходу та прибутку.

«Індустріальна, промислова економіка крок за кроком поступається місцем мистецтву постіндустріальних системних операцій: таких, як нові світові гроші, глобальний борг, перерозподіл світових ресурсів і доходу, управління ризиками, контрольована деструкція. В політичній сфері громадянське суспільство поступово витісняється феноменом масового суспільства, інститути представницької демократії і публічної політики заміщаються «демократією керованою», принцип розділення влади розмивається, виникають інші дуже впливові, хоча і неформальні або напівформальні центри влади. У сфері міжнародних відносин вестфальська система їхньої організації та відповідна геометрія міжнародно-правового поля замінюється ієрархією міжнародних регулюючих органів, світовою владною вертикаллю та іншими вагомими новаціями» [9],

Такий перерозподіл орієнтований на США та інші високорозвинуті країни і складає суть геоекономічних рентних платежів, будучи своєрідним глобальним податком на економічну діяльність країн, що розвиваються. Проте ще Г.Форд вважав, що особи, які не можуть виробляти не мають права й володіти. Людина, яка стала капіталістом завдяки торгівлі грошима, якщо її гроші спрямовані на ускладнення розподілу та створення бар'єрів між виробниками та покупцями є тимчасовим злом. Великий підприємець був переконаний, що існування таких ділків припиниться, коли гроші краще пристосуються до трудових відносин і це станеться тоді, коли всі усвідомлять, що лише праця призводить до здоров'я, багатства і щастя [15].

Нині через фондові біржі, можна набувати майнових прав і позбуватись корпорацій різного типу діяльності достоменно не знаючи, що вони виробляють і де знаходяться. Зокрема, граючи у вересні 1992 р. на майданчику Форекс курсом фунт/долар, «чорної середи» Дж. Сорос заробив 2 млрд. дол. не створивши жодної одиниці товару і не надавши послуги. В 1993 р. спекулятивний дохід Сороса знову склав 1.1 млрд. дол. [4], а в 1997 р. він вже був причетний до обвалу економік країн ПСА. Саме збій економіки цінних паперів призвів до світової фінансової кризи у 2008 р. О.І.Некlesa вважає, що нерівномірність світового багатства полягає у спотвореному на користь економічнопотужніших країн, розподілі сукупного світового продукту, проте його механізми та чинники надмірно абстраговані вченим.

За своєю суттю неокolonіалізм - це система, яка намагається не допустити розвитку рентних ефектів у бідних країнах. Бідні країни спеціалізуються на тих видах діяльності, для яких типічною є щонайменше одна з нижче перелічених рис:

- івидше спадна ніж зростаюча віддача;
- вони позбавлені потенціалу з накопичення знань і технічного досвіду;
- навіть якщо таке накопичення відбулося його результати, замість збагачення країни, призведуть до зниження цін на її с/г продукцію для покупців із заможних країн [10].

Е.Райнерт вважає, що розвиток, насправді є рентою, заснованою на знаннях і технологіях, і цю ренту переважно підсилює, а не навпаки, вільна торгівля між країнами, які знаходяться на різних технологічних рівнях. Тобто, одні країни спеціалізуються на багатстві, а інші відповідно своєї відносної переваги - на бідності. Таким чином, Е.Райнерт та О.І.Некlesa одностайні в тому, що встановлення такої системи законсервує світове розшарування країн за рівнем отриманого доходу.

Основним економічним маркером для особи, яка хоче іммігрувати в ту чи іншу країну є величина ВВП на душу населення, який інформує, що людина середніх здібностей виробляє в ній продукції на відповідну суму, отримуючи зарплатню залежно від способу розподілу національного доходу. Двофакторна виробнича функція показує, яку частку ВВП присвоюють капітал та праця і де частка праці більша - економіка динамічніше зростає. Країни, де величина подушового ВВП більше ніж вдвічі перевищує середні зарплати виштовхують за кордон власне економічноактивне населення. Тоді постає цілком логічне запитання, як можна, в умовах глобалізації виробляючи в різних країнах одні й ті ж товари, в однакових обсягах, отримувати за це різну грошову винагороду. Закон однакової ціни стверджує: на конкурентних ринках, за відсутності транспортних витрат та торгівельних бар'єрів, у різних країнах ціна на однакові товари, якщо її виразити в одній валюті, має бути однаковою [3.822]. В умовах досконалої конкуренції лише продажа товару з мінімальним прибутком в стані привести його у відповідність купівельній спроможності населення, проте глобалізація спростовує цей безсумнівно вірний постулат Г.Форда. Найвірогідніше таку ситуацію пояснює саме версія про метаінфраструктуру, використати яку й намагаються трудові мігранти, і яку так ревностно захищає міграційне законодавство країн-ремітентів. Разом із тим, демонструючи прихильність демократичним цінностям, розвинені країни не можуть забороняти в'їзд іноземцям, які бажають отримати доступ до високих зарплат, на основі расових чи культурних відмінностей. Теза про асиметричну інформацію стосовно рівня освіти чи її невідповідності вимогам розвиненої економіки потребує суттєвого корегування. Іноземні нерідко краще виконують роботу за місцевих фахівців. Найкраще ситуацію ілюструють міжнародні обсяги т.з. медичного туризму та аутсорсингу. Система охорони здоров'я США не визнає кваліфікацію лікарів з країн, що не входять до ОЕСР, проте, громадяни США активно користуються ургентними і значно дешевшими послугами пластичних хірургів та трансплантологів в Індії, латиноамериканських країнах чи СНД. Нині значне поширення отримала практика міжнародного аутсорсингу, коли аналогічну діяльність за менші кошти здійснюють спеціалізовані фірми в країнах, що стоять значно нижче за рівнем соціально-економічного розвитку. Тобто насправді рівень кваліфікації, який можна отримати лише в розвинених країнах це - міф, оскільки громадяни навіть найвідсталіших країн за відповідних природних здібностях можуть опанувати будь-яку професію. Проте, і в просунутих країнах є особи які не здатні за всіх сприятливих обставин отримати

вищий освітньо-кваліфікаційний рівень. Інша річ, коли в атрактивній для трудового мігранта країні вже немає професій, яким він може навчитись на батьківщині, оскільки така сфера діяльності, як моральнозастаріла виведена за кордон. І там вона під тиском світової метаінфраструктури не створює ренту взагалі, або робить це дуже повільно. Нині рентоутворюючою сферою людської діяльності стає економіка знань, яку формує поєднання (синергічний ефект) людського капіталу, що за посередництва рсінжинірингу трансформується в інтелектуальний капітал.

Серед 12 книг, які змінили світ у Великобританії вважають невелику за обсягами Велику Хартію вольностей, яку примусили підписати англійського короля Іоанна Безземельного його барони у 1215 р. Саме з цих, т. з. 63 глав Західною Європою, пізніше домініонами Британської Імперії започаткувався процес утвердження главенства права, свободи та рівності всіх перед законом [18. 69-72].

На відповідному етапі розвитку суспільства його члени завужено підходять до низки критеріїв за якими одна особа оцінює переваги іншої. Соціальні переваги завжди мали групи, які утримували владу, використовуючи її за для особистих вигод. Нині поділ суспільства на класи, стани чи касти, коли економічна система всеціло спрямована на зростання, вже не спрацьовує і особу оцінюють виключно за її вкладом у розвиток виробництва чи створення нових знань. Якщо потенціал людини не перевищує можливостей середнього робітника ручної праці, на неї не зважають. Якщо ж особа створює дохід еквівалентний економічному ефекту від реалізації винаходу вченого, який замінює живу працю тисяч робітників, або вона здатна ефективно управляти крупною організацією, тоді її вважають великою. Саме такий принцип покладений в основу міграційної політики країн ЄС. Так уряд ФРН наприкінці 2011 р. прийняв рішення активізувати притягнення висококваліфікованих кадрів з-за меж ЄС, зокрема математиків, інженерів, програмістів, тощо. Проект «синя карта» був наданий Єврокомісією восени 2007 р. у Страсбурзі, два роки по тому ЄС затвердив Директиву 2009/50/ЄС, яка ввела спеціальний вид на проживання терміном дії до 4 років з можливістю подовження. Працівники які залучаються за цією програмою мусять отримувати щорічний дохід не менше 44 тис. євро, хоча попередня межа була на рівні 66 тис. євро. Для математиків, спеціалістів у сфері ІТ та природничих наук планку також опустили до 33 тис. євро. За таких обмежень планується щорічно запрошувати в країну близько 3.5 тис. фахівців з 60 найзапитаніших європейською економікою професій. Німецька карта дійсна протягом 2 років, проте, якщо за час її дії запрошений спеціаліст втратить роботу, він позбавиться права на перебування в країні. Спеціалісту, якому надається зарплата понад 48 тис. євро, зазвичай пропонують спрощену міграційну процедуру без моніторингу німецьких претендентів надану фахову позицію [17].

Подушовий ВВП ФРН у 2009 р. становив 34.2 тис. дол. США, роком раніше він був на 1.7 тис. дол. більшим [20], 48 тис. євро за нинішнім

курсом становить приблизно 63 тис. дол.. Тобто в країну, де 11.5 млн. осіб живе на межі бідності [2], з майже 9 відсотковим рівнем безробіття [20], запрошують трудових іммігрантів, яким на безальтернативній основі надається дохід, що вдвічі перевищує середньодушовий ВВП. Знаковим є те, що станом на 2010 р. кількість іммігрантів у ФРН становила 10.8 млн. осіб [12].

Нині технологічні прориви переважно є результатами праці конкретних осіб, їх індивідуальних дій. Чи був би «Майкрософт» без Б.Гейтса, «Епл» без С.Джобса чи «Фейсбук» без М.Цукерберга, навряд чи. Ці люди створили свої бізнес-імперії з нуля, завдячуючи індивідуальним якостям та існуючим в США умовам ведення бізнесу. Знаючи німецьку педантичність у всьому неважко допустити, що економіка намагається спрацювати максимально ефективно, уникнувши проблеми високої оплати зайвої праці висококваліфікованих трудових іммігрантів, які не виправдали надій з реалізації їхнього наукового потенціалу. Разом з тим, не буде помилковим припущення, що висококваліфіковані працівники, особливо з країн, що розвиваються отримуватимуть переважно нижчу межу зарплатної вишки. Що з'ясує чому Федеральне об'єднання німецьких працедавців (ВПА) вітало дану урядову ініціативу. У своїй заяві ВОА наголосило, що зниження мінімальних границь річного доходу - важливий крок на шляху до того, щоб зробити Німеччину привабливішою для іноземних спеціалістів. Хоча істина причина задоволеності швидше за все лежить саме в оптимізації витрат працедавців та посиленні конкуренції на національному ринку праці а із зовнішньою міграцією вона має не багато спільного. Від чого в принципі застеріг голова об'єднання торгово-промислових палат Німеччини М.Ванслебен, назвавши нові рамки та певні часові обмеження «хибним способом» сигналізувати іноземним спеціалістам, що на них чекають у ФРН.

Демократія це завжди не більше за очікування. Нинішнє правління здійснюється не так через народ, як через його найрозумнішу частину. Що повертає до аристократичного (аристократія (грец. aristos - кращі та kratos - влада)) принципу, суть якого полягає в тому, що влада мусить належати кращим людям. В реальності навіть найширша демократія не лише співіснує з аристократичними елементами, в дійсності вона є розширеною аристократією, так що обидві вони - поняття відносні і відзеркалюють лише різні ступені розвитку однієї й тієї ж форми державного управління, маючи в основі спільне походження. У всіх громадських, політичних чи соціальних об'єднаннях як всередині держави, так і на міжнародному рівні повсюди присутній аристократичний принцип.

Адміністрацію США впродовж останніх десятиліть звинувачують в експорті демократії до певних країн, яка там не лише не приживається, але й спричинює регрес суспільства. Туніс, Лівія, Єгипет та Ірак, населення яких потерпаючи від диктатури, через реорганізацію суспільства опинилося в умовах наближених до виродженої форми демократії - охлократії. Нерідко диктатор на чолі проблемної, з аспекту Заходу країни,

з його трайбалізмом, клановістю, кумівством чи іншим видом чиновницько-бюрократичного управління привабливіший за республіки де переважає внутрішньополітична боротьба в умовах домінування держави у всіх соціально-економічних сферах. Щоправда є одна проблема для світової економіки, такі країни не розвиваються, вони не створюють продукцію і купують її у незначних обсягах, тобто за Е.Райтнером розвинені країни не можуть збагачуватися за їх рахунок, залучаючи до міжнародної торгівлі. Єдина вимога, яку цивілізований світ висуває диктаторам таких країн не допустити значної еміграції населення.

Інша справа, якщо на території таких країн розташовані родовища промисловоцінних корисних копалин, тоді ціною питання для цивілізованого світу стає міра доступності до ресурсів, якщо диктатор не чинить перешкод його підтримують, коли ж він через усвідомлення власного багатства виходить з-під контролю - ліквідовують. Диктатори двох надзвичайно подібних за формою правління, менталітетом населення та структурою економіки країн-сусідів Єгипту та Лівії по-різному сприймалися Заходом та Сходом. М.Кадафі та Х.Мубарек замкнули вхідні фінансові потоки на своїх родинних кланах, базуючи розвиток економіки на видобутку вуглеводнів та міжнародній торгівлі ними. Проте за ВНД на душу населення у 2009р. Лівія шестикратно переважала сусіда, у 2010 р. з Лівії емігрувало 1.7%, за цей же період Єгипет покинули 4.4% населення. Разом із тим, Лівія була привабливою для 683 тис. осіб, які збільшили чисельність населення країни на 10.4%. а Єгипет прийняв 244.7 тис, що практично не відобразилося на чисельності населення, збільшивши його на мізерні 0.3%, до того ж Лівія була атрактом для єгипетських трудових мігрантів [12]. Зв рівнем людського розвитку Лівія у 2011 р. перебувала у групі країн з високим рівнем на 64 місці з показником 0.760, Єгипет розташовувався у середньому рівні на 113 позиції з показником 0.644.

І М.Кадафі, і Х.Мубарек застосовували підрозділи урядових силових відомств для придушення демонстрацій протесту, проте лише по Лівії збройні сили НАТО завдавали авіаударів. Хоча з точки зору суспільного тягаря диктатури, Лівія перебувала у значно вигіднішому становищі. Беззаперечно, що світова спільнота зобов'язана допомагати населенню долати диктаторські режими, припиняти з ними будь-які зносини, проте такі дії вчиняються вибірково, торкаючись країн, що знаходяться в зоні життєвих інтересів економічно розвинених країн. В Африці є країни, де правили диктатори-канібали, зокрема Уганди - І. Амін, ЦАР - Ж.Бокаса, Ліберії - Ч.Тейлор і надалі правлять диктатори, які захищаючи особисті інтереси ведуть війни проти власного народу проте, цивілізований світ не застосовує до них жодних відчутних санкцій. Бокаса після низки судових процесів був засуджений до страти, проте невдовзі його звільнили, а Франція надала притулок де він і помер у 2003 р. [13]. Того ж року згідно даним американського журналу «Рагасіє», диктатор Екваторіальної Гвінеї Обіанг зайняв шосте місце в десятці рейтингу найогидніших тиранів сучасності. Проте це не завадило йому мати в 2009 р. особисту зустріч з подружжям Обома, оскільки з 1994 р. Екхон МоБіІ, Атегада Неяз та інші

американські компанії видобувають нафту з родовищ розташованих на території Екваторіальної Євінеї. В свою чергу, представники родового клану місцевого диктатора інвестують сотні мільйонів доларів в західні банки, які мають регулятивні застереження щодо ведення бізнесу із клієнтами високого ризику, до яких насамперед відносять політичних діячів (ПЕП — від англ. Politically Exposed Persons).

Разом із тим, стиль управління колоніями в епоху сучасного імперіалізму призводить до того, що будь-який режим в «суверенних», проте примітивних, сировинних колоніях неухильно вироджується в дику клептократію, яка починає відгризати шматок, який належить метрополії. Тому планових замінів «вождів», «лідерів» та «богоподібних» вождів місцевих аборигенів не уникнути [14].

Таким чином, європейські центри впливу усвідомлюють ризики встановлення ісламістських режимів в Північній Африці, проте, лідери ЄС активно підтримували революційні перетворення. Можлива причина цієї підтримки переформатування системи взаємодії між країнами Європи та колишніми колоніями. Насамперед, заміна північноафриканських диктатур ісламістськими режимами може привести до кардинальної зміни міграційної політики Євросоюзу. Мігранти з ісламських країн асимілюються погано, що поклато край політиці мультикультуралізму, яку намагалися просувати теренами країн-членів. Встановлення ісламістських режимів поблизу ЄС надасть європейським політикам можливість максимально посилити міграційний режим, розв'язавши в такий спосіб проблему північноафриканського міграційного коридору.

Підтримка магрибських революцій країнами ЄС відкриває європейському бізнесу ресурси Північної Африки. Авторитарні режими обмежували доступ до своїх сировинних баз, використовуючи як інструменти націоналізацію, заборони на користування надрами і вимоги спільної роботи з підконтрольними державними компаніями. Нові режими, незалежно від міри радикалізму, в умовах революційної руйни потребуватимуть фінансових ресурсів. Допуск іноземних інвесторів до сировинної бази дозволяє забезпечити максимальні доходи при мінімальних витратах на підтримку інфраструктури та її розвиток. Це дозволить дотриматися балансу інтересів різних груп впливу, а отже і стимулювати іноземні інвестиції. Фактично революції в Єгипті і Лівії дали можливість європейським країнам знову отримати контроль над сировинними запасами своїх колишніх колоній. Прихід до влади ісламістів забезпечить в постреволюційних країнах внутрішній порядок і стабільність на тривалий період. Клерикалізм, який замінить одноосібне правління світського диктатора гарантує керованість масами значно ефективніше ніж за репресивно-адміністративної системи.

Разом із тим, майбутнє Європейського союзу нині чітко не простежується. Якщо лідери ЄС всупереч відцентровим силам економічної кризи дійдуть консенсусу, завдяки якому угруповання збережеться, то найімовірніше від рівності в ухваленні рішень залишиться небагато. Це означає, що майже забута концепція багаторівневого

Євросоюзу знову набуде актуальності. Провідні країни ЄС, очевидно, прагнуть до більшої незалежності і одноосібного посилення. Вони можуть активно включитися в неокolonіальні перегони, повертаючи максимально можливий вплив у своїх колишніх колоніях. Зміна режимів в Північній Африці - це перша ознака формування геоекономічного простору за новими правилами. Європа хоче закрити двері, забезпечити стабільність на своїх кордонах, одночасно отримавши доступ до дешевої сировини [7].

Громадянське суспільство це соціум-простір, в якому економічні мотивації, індивідуалізуючи та емансипуючи особистість, витіснили чи незворотно витісняють моделі поведінки, які визначають доіндустріальні форми буття та соціально-інституціональні зв'язки. Квінтесенцією діяльності демократичних політиків стало мистецтво опанування та втримання влади за рахунок консенсусного розподілу результатів економічного розвитку серед політично вагомих класів та соціально-професійних груп суспільства. Будучи недосконалим, такий механізм все ж відповідає інтересам різних сил, постійно підкорюючи прорахунки в економічному курсі та соціальній політиці. Він забезпечує висунання на керівні позиції групи «елітників», чиє бачення моделі розвитку не суперечить очікуванням основної маси виборців.

Міцність фундаменту політичного представництва в Західних країнах визначається насамперед наявністю потужного чинника політекономічного походження. Основним суб'єктом політики як наймасовішого суспільного явища став середній клас, в цілому неоднорідна соціальна спільнота, яку складають дрібні та середні підприємці, службовці, кваліфіковані робітники, інтелегенція, тощо. Середній клас охоплює в розвинутих країнах від 60 до 80 відсотків економічноактивного населення, що апріорі делегує йому стабілізаційну функцію суспільства через відтворення політичного представництва. Разом із тим, з аспекту політичних переваг середній клас виступає як гомогенне соціоутворення, оскільки групи, що його формують віддані основам демократії та сприймають суспільні трансформації лише в еволюційному контексті. Очевидно, що наявність середнього класу, його відносні розміри, характер та ідейні орієнтири мусять стати вихідним пунктом аналізу вірогідної інституціоналізації політичного представництва в незахідних суспільствах.

Помічено, що всі професії конкурують одна з одною на рівних виключно за умови обмеженості інтелектуального потенціалу і єдиний спосіб швидко отримати хороших інженерів, фізиків, державних службовців, які працюють на межі закладених природою можливостей, полягає в тому, щоб, почавши з дитячих років, провести селекцію, яка б виклюла ризик втрати навіть одного таланту. В історії суспільства жоден з класів не був однорідним з аспекту інтелектуальних здібностей, проте мірою розшарування суспільства за ознакою рівня знань страти ставали гомогенними і соціальна відстань ставала нездоланою.

Представники вищих класів демократичних суспільств усвідомлюють, що їх успіх є лише винагородою за їх особисті здібності, їх зусилля, їх незаперечні переваги. Вони заслужили право належати до вищого класу оскільки не лише відповідають вищій категорії, яка дає хороший старт, але й вони здобули першокласну освіту завдяки природній обдарованості. Вони стали генераторами та носіями граничних знань про складну динаміку технічної цивілізації. Сьогодні еліта знає, що, якщо не відбулося грубої управлінської помилки, що усувається негайно з її ідентифікацією, представники нації, які стоять нижче на соціальних щаблях одночасно стоять нижче й за рівнем інтелекту.

В суспільстві також змінилося становище нижчих класів. Нині кожна людина, якою б бідною вона не була, знає, що їй надані будь-які можливості. Система тестування передбачає в разі незадовільної оцінки багатократні спроби довести свою спроможність. Проте, постійна невдача стає непереборним бар'єром у кар'єрному зростанні, разом із тим, вони мусять визнати, що їх статус низький не тому, що їм не був наданий шанс досягти більшого, а тому, що вони насправді нижчі. Вперше в історії представники нижчих верств не знаходять жодних підстав для самоповаги. Таким чином, власне, розумова обмеженість, представників нижчих страт визначила їх статус. Нижчим станам властива інша психологія, особи невисокого інтелекту мають цінні для влади властивості вони працелюбні, покірні, ревносні віряни, тощо. Разом із тим, вони позбавлені амбіцій, з посередніми здібностями та неспроможні досягнути ментальний образ сучасного суспільства з такою чіткістю, щоб ефективно протестувати проти посилення тиску влади.

Бідним соціалізація не заборонена, проте, через зазначені причини, їх здатність приймати активну участь в житті суспільства суттєво послаблена оскільки вони з власної волі відгородилися від решти суспільства та не мають у цьому потреби. Ще пі в століття тому О.Люїс ввів термін «культура бідності», яку визначив, як стан незаможних верств населення, який характеризується не лише матеріальною бідністю, але й соціальною, культурною та психологічною обмеженістю. Особи, які звикли до такого способу життя не бажають його подолати, і відповідно не хочуть «припинити бути бідними».

У розкритті причин бідності існує дві тенденції: об'єктивніша - структурно-економічна та суб'єктивно-психологічна. За першої неможливо об'єктивно не в змозі подолати відмінність між собою та заможнішими верствами населення, не можуть «вибитися в люди», навіть коли почали заробляти більше. Мільйони людей вважають, що для отримання більших статків не доцільно прикладати зусилля, оскільки всеодно з цього нічого не вийде, краще і далі жити як живеться. Друга тенденція полягає в тому, що особа ніби сама винна в своїй бідності і безпорадності, тому що не може, а насправді не хоче, змінювати своє життя [5]. За такого стану суспільства між верствова мобільність знаходиться на рівні індійських каст і наймобільнішою соціальною групою виявляється молодь, представників якої за віком ще не віднесено до жодної із суспільних страт.

Разом із тим, є молоді люди, які з багатьох шансів не користаються жодним.

Особа, яка в проблемній ситуації може краще собі зарадити стає заможнішою, а не навпаки. Так, люди з достатком турбуються за особисту професійну ефективність, цінують освіту, реалізуючись у соціальному ліфтіngu. Особливістю людей, які здатні зарадити собі у скрутних ситуаціях є те, що вони чіткіше і на тривалішу перспективу планують особисте життя і наполегливіше йдуть до поставленої мети. Натомість бідні віддають перевагу відрядній роботі, а щоденна потреба звести кінці з кінцями, нівелювала у них здатність працювати на віддалену перспективу. Разом із тим, бідним важко усвідомити свою професійну неефективність, причину якої вони вбачають у несприятливих обставинах, випадковостях чи підступності оточуючих.

Заможні та бідні люди суттєво відрізняються психологічно, перші більш інтернальні, які вбачають заподій своїх досягнень чи поразок у власних здібностях, інші - екстернальніші, які особисті невдачі пов'язують із дією зовнішніх чинників. У основі такої поведінки лежить зворотній психологічний зв'язок штерналі схильні краще її регулювати, зрештою досягаючи успіху там, де екстерналі, які більшою мірою залежать від зовнішніх обставин, не спроможні належним чином зосередитись на досягненні наміченої мети. Проте, в кланово-олігархічних суспільствах, досягнення мети не залежить від психологічного типу особи, а лише від її родинно-бізнесових зв'язків. Такі державні утворення покидають саме інтервали, які здатні здолати труднощі еміграції, пошуку роботи за кордоном та інтегруватись до суспільства, заснованого на меритократичних засідках. Таким чином, в країнах-ремітерах робочої сили складаються сприятливі обставини для пришвидшеного формування субкультури бідності, яка охоплює певне соціогуманітарне середовище, в якому домінує культура бідності. У США така ієрархізація є чітко вираженою і в залежності від району проживання особи можна судити про її соціальний статус, а протестні рухи населення спрямовані саме проти жителів «елітних» районів.

Малозабезпечені громадяни компенсують своє почуття приниження, погіршення життя, низькостатусності тим, що активніше приєднуються до політико-ідеологічних цінностей, які функціонують в суспільстві. Вони немов шукають емоційне підживлення для задоволення своїх комплексів. Зрозуміло, що матеріальний рівень - не єдиний чинник наведених відмінностей, але самі ці відмінності є показовими: неспроможність сильніше спонукає громадян звертатися до емоційно насичених протестних оцінок, які призводять до соціального відкату.

В умовах росту соціальної нерівності класові розбіжності тільки посилюватимуться і поширюватимуться, що в свою чергу викликає посилення соціальної напруженості: адже гармонійне суспільство неможливе там, де заможні зухвало демонструють своє багатство, нехтують законами і громадськими нормами. Внаслідок такого розшарування, коли багаті стають ще багатішими, а бідні - ще біднішими,

культура бідності має підстави поширюватися і міцніти. Таким чином, набагато простіше розшарувати в масштабах планети населення поклавши в основу стратифікації розумові здібності людини та їх практичну реалізацію.

Ряд дослідників міжнародних трудовіграційних процесів вважає, що загострення дефіциту національних науково-технічних кадрів, яке нині властиве практично всім розвинутим державам, призводить до посилення їх боротьби за талановитих іноземних спеціалістів. Такий стан надзвичайно актуалізував проблему інтелектуальної міграції, в потоки якої залучені вчені, викладачі ВНЗ, експерти міжнародних організацій, службовці ТНК та інші категорії висококваліфікованих кадрів, а також студенти і стажисти [16]. Проте, якщо є дефіцит відповідно є вакансії - робочі місця для науковців, підготувати яких неспроможні найрозвиненіші системи освіти світу. Країни відчувають брак робочої сили внаслідок значних людських та матеріальних втрат чи за певної стратегії розвитку. Коли країни післявоєнної Європи відкрили свої ринки праці для іноземців вони хотіли надолужити зруйнований економічний потенціал. Проте, нині розвинені країни навпаки експортуючи промислові робочі місця, намагаються зосередитись на культивуванні просунутих послуг та сфері обробки Інформації. Застосовуючи систему наукових грантів, навчань за обміном, циркуляційну міграцію науковців економічнорозвинені країни акумулюють на своїй території інтелект населення планети. Насправді відсоток осіб інтелектуальної праці в структурі зайнятого населення мізерний, зокрема протягом 1995-2004 рр в країнах ОЕСР кількість дослідників на 1000 зайнятих виросла з 5.8 до 6.9 [19], що становило менше 1% робочої сили. Поширеною серед дослідників також є думка, що ускладнення демографічної ситуації через старіння нації призводить до труднощів наповнення пенсійних фондів країн ОЕСР. Виходом вбачають розширену імміграцію т.з. «свіжу кров», проте жодна країна не оголошує про послаблення міграційних бар'єрів чи початок імміграційної кампанії за якої молодь з країн, що розвиваються зможе інтегруватися до «суспільства достатку». Навпаки серед місцевої молоді найвищий рівень безробіття, а ті особи, що нелегально потрапляють на територію ЄС легалізувавшись живуть на соціальні виплати.

В глобальному масштабі розвинуті країни, приймаючи значну кількість інтелектуальних мігрантів, віддають біднішим країнам лише їх мізерну частину - у формі зворотньої міграції (наприклад, американців азійського походження з США до Південної Кореї чи на Тайвань) або ж переїзду громадян розвинутих держав до країн становлення ринків. Причому зазначено, що коли такою міграцією з півдня на північ охоплено переважно науково-технічних спеціалістів та студентів, то в реверсному напрямку рухаються переважно гуманітарії [16]. Що також можна трактувати з одного боку, як витіснення неконкурентних місцевих науковців обдарованішими іноземцями та селекцією їх із іноземних студентів, а з іншого - втратою суспільного інтересу до гуманітарних

дисциплін в умовах однополярного світу та активним залученням до виборчого процесу фінансово-промисловими кланами іноземних політтехнологів, які спроможні досягти потрібного результату. За словами Б.Таманаха, професора юридичного факультету Вашингтонського університету в Сент-Луїсі, кількість випускників, які не знайшли роботу за фахом, в минулому році подвоїлось. Разом із тим, під тиском інтелектуальної міграції все більше студентів, різних спеціальностей, не можуть влаштуватися на гідно оплачувану роботу та повернути взяті в банках кредити на освіту.

З країн, що найдинамічніше розвиваються лише КНР становить серйозну конкуренцію домінуванню Заходу. Десять найбільших економік Азійського регіону нині витрачають на дослідження та розробки в сукупності близько 400 млрд.дол. на рік стільки стільки й США та на 25% більше за ЄС. В КНР інвестиції в розвиток науки щорічно зростають більше ніж на чверть [5]. Що стає підґрунтям бажання переглянути існуючий світовий економічний порядок, зокрема сучасний індійський економіст Д.Найяр вважає, що «турбота ефективністю обов'язково мусить бути збалансована політичним імперативом рівності, такою ж мірою як прагнення до економічного зростання необхідно поєднувати з потребою соціального прогресу: оскільки ефективність і зростання - лише засоби, але не цілі.

Проте, суми коштів витрачених на науку не є світченням її ефективності, дослідження які ведуться на зростаючих ринках передусім спрямовані на маркетингові технології, які не визначають напрям вектору розвитку. Таким чином, в структурі глобалізованої економіки складається певна архітектоніка міжнародної трудової міграції. за якої не лише закріплюється існуючий поділ країн світу на розвинуті та ті, що розвиваються, але й закладаються підвалини поглиблення розриву між ними.

Висновки з даного дослідження. В країнах, що розвиваються еліти можуть лише здогадуватися про переваги інформаційної економіки, в розвинутих країнах знають про них напевно. Притягнення талановитих осіб інтелектуальної праці здійснюють у різний спосіб, європейські країни підходять виваженіше, США навпаки беруть кількістю, щоб не пропустити жодного таланту. Японія та Китай покладаються на власні технології розвитку, в яких не останню роль відіграє промисловий шпіонаж, що в принципі позбавляє сферу НДДКР кумулятивної енергії.

Нині безпрецедентно зростає значення чинника часу, Т.Маккена розробив математичну фрактальну функцію, яку назвав «часовою хвилиною» оскільки вона узгоджується із загальною швидкістю входження новизни у світ. Функціональна крива показує збурення новизни у світі приблизно з 500 р. до н. е. Повторювальна природа «часової лінії Маккени» вказує на повторення цього патерну на прикінці 1960-х рр., коли зміни відбувалися 64-кратно швидше. У 2010 р. патерн повторився знову і також в 64 рази швидше [11]. За переконанням засновника і багаторічного голови Світового економічного форуму К.Шваба,

капіталізм «зжив себе і абсолютно не вписується в модель сучасного світу». Екс-міністр фінансів США, а нині - професор Гарвардського університету С.Саммерс впевнений, що «ми стоїмо напередодні змін в економіці, які виявляться такими ж серйозними, як колись була індустріалізація». А керівник інвестфонду Carlyle Д.Рубінштейн передбачає, що «в західній моделі вільного ринку залишилися три-чотири роки», і якщо вона «не зміниться, то дуже скоро програє» [8]. Проте, що хочуть запропонувати світовій спільноті найбагатші та найвпливовіші люди планети чітко не простежується і видається, що вони або самі цього не знають, або не зацікавлені у витоку інформації. Відомий вчений І.Валерстайн визнав, що «...ми живемо в епоху переходу до якоїсь нової світової системи. Через п'ятдесят років капіталізм, як світосистема взагалі не буде існувати» [8].

Література:

1. Алехина Ю. Армия безработных юристов угрожает вызвать новый кризис в СИМА. Адреса матеріалу: <http://w.w.w.kp.ru/daily/25763/2748476/>
2. Бедные навсегда?. // The New Times, 04.07.2011.
3. Гіл, Чарлз В.Л. Міжнародний бізнес: конкуренція на глобальному ринку / пер. з англ. А. Олійник, Р. Ткачук. - К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. - 856 с.
4. Истории успеха - Джордж Сорос Адреса матеріалу: forex-mmcs.ru/soros.html.
5. Кириченко Й. Культура бедности или социальная изолированность? «Зеркало недели. Украина» №3, 27 января 2012. Адреса матеріалу: http://zn.ua/SOCIETY/kultura_bednosti_ili_sotsialnaya_izolirovannost-96283.html.
6. Китай преподавал Америке науку. Адреса матеріалу: <http://w.w.w.bigness.ru/articles/2012-02-09/science/132601/>
7. Кому нужны исламисты у власти? Адреса матеріалу: <http://world.comments.ua/2011/11/03/299158/nuzhni-islamisti-vlasti.html>.
8. Конец капитализма можно с полным основанием трактовать как его триумф. Ю. Сколотяный «Зеркало недели. Украина» №4. Адреса матеріалу: http://zn.ua/ECONOMICS/anatolij_galchinskiy_konets?kapitalizma_mozhno_s_polnym_osnovaniem_traktovat_kak_ego_triumf-96778.html.
9. Неклесса А. Й. «Люди Воздуха, или Кто строит мир?» Адреса матеріалу: http://w.w.w.intelros.org/books/ludi_vozd.htm.
10. Райнерт, З. С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными [Текст] / пер. с англ. Н. Автономовой; под ред. В. Автономова; Гос. ун-т - Высшая школа экономики. - М.: Изд. дом Гос. ун-та - Высшей школы экономики, 2011. - 384.
11. Рассел П. Сингулярность во времени. Адреса матеріалу: lenta2012.ru/.../35567_singulyarnost-vovremeni-piter-rassel.aspx.

12. Статистический справочник «Миграция и денежные переводы» 2011 года размещен по адресу: worldbank.org/prospects/migrationandremittances.
13. Свидетель на суде по делу экс-президента Либерии рассказал о каннибализме бывшего диктатора Адреса материалу: <http://w.w.w.newsru.com/world/19mar2008/cannibal.html>.
14. США нанесли удар по диктатору Экваториальной Гвинеи Обиангу. Адреса материалу: http://w.w.w.snright.ru/artic/politics/20111101/id_677/.
15. Форд Г. Сегодня и завтра. Адреса материалу: <http://w.w.w.koob.ru/ford/>.
16. Цапенко Й. П. Интеллектуальная миграция в развитых странах. Адресу материалу: eu/LexUriServ/site/en/og/2004/1_375/1_37520041223en00120018.pdf.
17. Шабанов В.Германия зовет иммигрантов на пару лет. Адреса материалу: <http://oko-planet.su/finanses/finansesnews/93464-germaniya-zovet-immigrantov-na-paru-let.html>.
18. M.Bragg. 12 Books The Changed Changed The World. Hodder Stroghton Ltd. 2006.
19. OECD in Figures. 2006-2007 Edition. Paris:OECD, 2007. Адреса материалу: w.w.w.oecd.org.
20. <http://w.w.w.gmu-countris.ru/europa/germany/index.html>.

Abstract

Gumeniuk I.P.

Labor migration problems of the postindustrial countries

In the article on the basis of analysis of distribution of world GDP and trends of development of new world economic order? Suppositions are done in relation to the requirement of countries of OECP in foreign labour force only of the grestest sort. The in the future will serve as basis of scientific and technical prevailing in the woldd